

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชนบทภาคเหนือ โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอรายงานการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแยกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุที่จะประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตในสังคม คือผู้ที่มีศักยภาพที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) เป็นผู้สูงอายุที่ ยังคงประโยชน์ (Productive Ageing) 2) เป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Ageing) (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549, น.103-104) และที่สำคัญคือเป็นผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้และสามารถเป็นที่พึ่งของคนในครอบครัวและบุคคลอื่น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพที่มีมาสร้างประโยชน์ให้กับ สังคม และครอบครัว ตามภูมิปัญญา ทักษะ ประสบการณ์ ตลอดจนผู้สูงอายุต้องทำด้วยความเต็มใจ จึงเป็นภารกิจที่คนในชุมชนจะต้องช่วยกัน ดังที่ระบุไว้ในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ที่กล่าวว่า “ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีไขุบุคคลดอยโอกาสหรือเปนภาระต่อสังคม และ ถึงแมผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจะประสบความสำเร็จทุกขยาก และต้องการการเกื้อกูลจากสังคมและรัฐ แต่ก็เปนเพียงบางช่วงเวลาของวัยสูงอายุเท่านั้น”และผู้สูงอายุที่มีคุณค่าและศักยภาพสมควรได้รับการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีส่วนรวมเปนประโยชน์ต่อสังคม” (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2552, น. 43)

กระบวนการผู้สูงอายุเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของช่วงชีวิต ซึ่งมีอยู่ 2 ระยะที่เกิดพร้อม ๆ กันคือ ระยะแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงก่อนอายุ 40 ปี ซึ่งหมายถึงการมีกระบวนการไปในทางเจริญงอกงามมากกว่ากระบวนการเสื่อมโทรม และเมื่อมีความเจริญเติบโตมากจนถึงขั้นสูงสุด กระบวนการการเสื่อมโทรมก็จะเริ่มมากขึ้นเหนือกว่า และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระยะที่ 2 เมื่อหลังอายุ 40 ปีขึ้นไป ผู้สูงอายุเป็นคำที่ใช้แทนความหมายของคำว่า “คนแก่หรือคนชรา” โดยการประชุมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2506 เพื่อสื่อความหมายถึงการให้เกียรติและยกย่อง นับถือสำหรับการเปลี่ยนแปลงลักษณะการลดอัตราความเจริญงอกงามลงไปสู่ความเสื่อมถอยไป จนหมดอายุขัยนั้น

อวย เกตุสิงห์ (2523) ได้ให้ความหมายของความสูงอายุแบ่งความสูงอายุออกเป็น 4 รูปแบบคือ

1. แก่โดยอายุ คือ แก่เพราะเกิดมานาน
2. แก่โดยสังขาร คือ แก่ตามสภาพร่างกาย
3. แก่โดยจิตใจ คือ แก่ไปตามความคิด
4. แก่โดยสังคม คือ แก่ด้วยสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์

Matteson & McConnell (1988) ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1. ผู้สูงอายุแต่ละครอบครัวและแต่ละบุคคลจะเป็นระบบแบบเปิด สามารถเปลี่ยนแปลงได้และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
2. ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการพัฒนาทางด้านสติปัญญา มีทักษะในการกระทำ มีแรงจูงใจในการดูแลตนเอง และเป็นผู้ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัว
3. การพัฒนาของผู้สูงอายุต้องการข่าวสาร และการดำรงไว้ซึ่งภาวะสิ่งแวดล้อมที่ต้องส่งเสริมการพัฒนาความรู้ในแต่ละช่วงของชีวิต

ตอนที่ 2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มีหลายทฤษฎีดังนี้

1. ทฤษฎีบุคลิกภาพของอีริกสัน (Erikson's Psychosocial Developmental Stage)

อีริกสัน ได้แบ่งพัฒนาการของมนุษย์ เป็น 8 ระยะ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยสูงอายุ พัฒนาการในระยะ 8 ได้แก่บุคคลในช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สำหรับพัฒนาการของคนในช่วงอายุนี้นี้ เนื่องจากเป็นวัยผู้ที่ทำงานได้สิ้นสุดภารกิจงานตามหน้าที่ตามบทบาทในสังคม ดังนั้นสิ่งที่จะต้องพัฒนาคือการยอมรับให้ได้ว่าตนได้กระทำกิจต่าง ๆ ที่ควรทำเสร็จสิ้นตามหน้าที่ของตนแล้ว ซึ่งอาจมีทั้งความสำเร็จสมหวังหรือผิดหวัง สิ่งที่ต้องทำคือการ ปล่อยวาง และทำใจยอมรับความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นอย่างเป็นอยู่ให้มีความพอใจในชีวิตปัจจุบัน ผู้สูงอายุที่ปรับตัวเข้ากับสภาพจริงจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่าง

ปกติ ผู้สูงอายุที่ปรับตัวไม่ได้ยังอาจมีอาการอดีตไม่ยอมปล่อยวาง กลัวความตายที่กำลังคืบคลานเข้ามา กลุ่มนี้จะมีความรู้สึกเศร้าสร้อยสิ้นหวังและหลีกเลี่ยงชีวิต บางรายอาจคิดฆ่าตัวตาย ซึ่งความพอติระหว่างความมั่นคงทางใจและความสิ้นหวัง ลักษณะความขัดแย้งทางจิตที่เกิดขึ้นในลำดับขั้นพัฒนาการชีวิต ที่อิริคสันกล่าวไว้สำหรับ กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป พัฒนาการขั้นนี้คือ ขั้นความมั่นคงทางใจแย้งกับความสิ้นหวัง (Integrity and despair)

2. ทฤษฎีการมีกิจกรรมรวมกันที่เหมาะสมกับวัย (The activity theory of aging)

ทฤษฎีนี้กล่าวถึงลักษณะทางสังคม การมีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างบุคคล การมีปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมกิจกรรมในสังคม และความพึงพอใจในชีวิต เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นสถานะทางสังคมจะลดลง บทบาทเก่าจะถูกถอดถอนตัวออกไป ดังนั้น จะต้องต้องมีแบบแผนให้ผูสูงอายุ สามารถทำกิจกรรมใดที่เหมาะสมกับวัย ผูสูงอายุ โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง ตามความสนใจ ความถนัดที่ใชสติปัญญา มากกว่าการใช้กำลัง ทั้งในด้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพผู้สูงวัย เน้นความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางสังคม ส่งเสริมให้มีเพื่อนใหม่ ใดทำประโยชน์ให้กับสังคม จะทำให้ผูสูงอายุมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และยอมรับในบทบาทใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไป

กิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยผูสูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมการบริการผู้อื่น

1. กิจกรรมนันทนาการ ผูสูงอายุสามารถทำกิจกรรมในสิ่งที่ตนเองชอบ และตนเองมีทักษะ หรือความถนัดเป็นพิเศษ ทั้งนี้ทักษะในงานวิชาชีพ อาจนำมาใช้ในกิจกรรมนันทนาการได้ ควรเลือกหลาย ๆ กิจกรรม และต้องมีเวลาพอด้วย อาทิ งานอดิเรก เช่น วาดรูป ทำอาหาร การจัดสวน งานช่างไม้ ทอผ้า ทำหุ่น เกม เช่น หมากรอก หมากรุก ปรีศนาอักษรไขว้ กีฬา เช่น เดิน ว่ายน้ำ ขี่จักรยาน โยคะ เทนนิส ดนตรี เช่น เล่นดนตรี แต่งเพลง การร้องเพลง ชมรม เช่น การเข้าชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมกีฬา ศาสนา การเมือง ชมรมผูสูงอายุ การท่องเที่ยว เช่น การเขียนหนังสือคู่มือท่องเที่ยว ไกด์บรรยายในการท่องเที่ยว กิจกรรมด้านนันทนาการในส่วนของบริษัทผูสูงอายุนั้น มีได้หลายรูปแบบทั้งเป็นผู้กระทำเอง ทั้งเป็นงานอดิเรก และงานอาชีพ เป็นผู้ให้การปรึกษาแนะนำ หรือเป็นผู้สอน หรือเป็นผู้บรรยายพิเศษได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน ครอบครัวและสังคม

2. กิจกรรมการเรียนรู้ เมื่อผูอยู่ในวัยผูสูงอายุ การเรียนรู้ยังมีความต่อเนื่อง เพื่อสนองความอยากรู้ อยากเห็นความพึงพอใจ หรือเพื่อการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง ให้ได้รับความสำเร็จ ในแง่สุขภาพจิต การเรียนรู้จะเป็นการกระตุ้นจิตใจ และเป็นการแลกเปลี่ยนความสนใจกับผู้อื่น เช่น การเรียนในระบบการศึกษาผู้ใหญ่ หรือการศึกษานอกระบบ การเรียนในมหาวิทยาลัยเปิด และการอบรมระยะสั้น ๆ ฯลฯ

3. กิจกรรมบริการผู้อื่น โดยผ่านงานอาสาสมัคร การเสียสละ และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคม นอกเหนือไปจากทำให้แก่ตนเอง ครอบครัว ผู้สูงอายุอาจลงงานอาสาสมัครหลาย ๆ อย่างแล้วพิจารณาด้วยตนเอง ว่ากิจกรรมแบบไหนที่เหมาะสมกับตนเองที่สุด

บริการอาสาสมัครมีหลายแนวทางเช่น บริการทางสุขภาพอนามัย หลายโรงพยาบาลมีองค์กรตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือกิจการของโรงพยาบาล หรือสถานบริการอนามัย เช่น หาทุนเยี่ยมผู้ป่วย และช่วยผู้ป่วยในการทำกิจวัตรบางประการ สังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งออกช่วยเหลือสังคมหรือประชาชนที่ทุกข์ร้อนด้วยเหตุต่าง ๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ องค์กรการกุศล หรือองค์กรทางศาสนา องค์กรเหล่านี้ ต้องการอาสาสมัครทำงานหลายด้าน เช่น งานหาทุน งานประสานงาน คนติดต่อ งานบริการที่ไม่ต้องอาศัยวิชาการขั้นสูง ชมรมและสมาคม ผู้สูงอายุอาจเข้าร่วมชมรมหรือสมาคมได้ในหลายฐานะ เช่นเป็นผู้จัดการหรือประธาน ผู้สอน ผู้บริการหรือสมาชิก ในบรรดาสมาคม ชมรมหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ดีที่สุดคือ สมาคมหรือองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและวัยรุ่น เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุได้สัมผัสกับคนหนุ่มสาว ทำให้ช่องว่างระหว่างวัยหายไป กลุ่มการเมือง เหมาะสำหรับผู้สูงอายุที่สนใจในทางการเมือง กลุ่มเฉพาะทาง เช่น กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มผู้บริโภค กลุ่มสิทธิมนุษยชน บทบาทตามวิชาชีพหรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตน สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ ไบรณาการความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ทุกจังหวัด จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาผู้สูงอายุ และได้จำแนกสาขาภูมิปัญญาตามต่าง ๆ 23 สาขา ดังนี้ (เล็ก สมบัติ, ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และธนิกานต์ ศักดาพร, 2554, น. 28 -30)

1. ด้านการศึกษา คือ ผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ต่าง ๆ โดยไม่หวังวิชา ทั้งด้านทฤษฎี และการปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้และเป็นผู้ที่ศึกษาหาความรู้ รวบรวมข้อมูล ถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้

2. ภูมิปัญญาด้านการแพทย์และสาธารณสุข ได้แก่ ความสามารถในการจัดการ ป้องกัน และรักษาของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพ และอนามัย ได้ เช่น ยาสมุนไพร การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาด้านเกษตร ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าทางสังคม ซึ่ง คนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหา การเกษตร ดานตลาด การแก้ปัญหาทางการผลิต เป็นต้น

4. ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การอนุรักษ์ป่าชายเลนการปลูกและใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก

5. ภูมิปัญญาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้แก่ ความสามารถทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการประดิษฐ์ หรือคิดค้นสิ่งของวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการประกอบอาชีพหารายได้ หรือนำแนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ ถ่ายทอดให้ผู้อื่นไปใช้ในชีวิตซึ่งมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น วิธีการใช้อาหารโดยสารจากธรรมชาติ การย้อมสีผ้าโดยธรรมชาติ เป็นต้น

6. ภูมิปัญญาด้านวิศวกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างหรือประดิษฐ์ โครงสร้างขนาดใหญ่ หรือการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ อาจนำหลักการทางวิศวกรรมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน หรือประชาชนในพื้นที่ เช่น การทำเขื่อน หรืออ่างเก็บกักน้ำ เป็นต้น

7. ภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสาน ความรู้ ประสบการณ์ในการตกแต่ง ออกแบบ ประดิษฐ์วัสดุอุปกรณ์ซึ่งเป็นส่วนประกอบของ โครงสร้าง หรือสถานที่ที่มีความเฉพาะ หรือเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่

8. ภูมิปัญญาด้านการพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน การสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ ความสามารถช่วยเหลือทางด้านสังคม การเยี่ยมเยียน คนยากจน คนด้อยโอกาส การจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ แลกปัญหาต่างๆ ในชุมชน รวมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชน พื้นที่ให้มีความเจริญมั่นคงต่อไป

9. ภูมิปัญญาด้านกฎหมาย ได้แก่ ความสามารถในการนำประสบการณ์ ความรู้ด้านกฎหมายใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชน ช่วยเหลือผู้มีความรู้ด้านกฎหมายต่าง ๆ

10. ภูมิปัญญาด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ ความสามารถเป็นผู้นำ ในการปกครองพื้นที่ ชุมชนรักษาความสงบในพื้นที่ให้อยู่อย่างมีความสุข เป็นชุมชนที่พึ่งตนเอง หรือนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

11. ภูมิปัญญาด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ สาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ การอนุรักษ์ การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ เช่น หนังสือนั่ง การแสดงมโนราห์ การแสดงศิลปะพื้นบ้าน เป็นต้น

12. ภูมิปัญญาด้านศาสนา จริยธรรม ได้แก่ การนำหลักคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน การถ่ายทอดหลักคำสอน ทางศาสนาให้แกลูกหลานให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี

13. ภูมิปัญญาด้านพาณิชย์และบริการ ได้แก่ ความสามารถในการพัฒนา การให้บริการดูแลผู้อื่นให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพหารายได้ หรือ การเพิ่มมูลค่า

ของหรือสิ่งประดิษฐ์ ต่าง ๆ ที่เป็นของโบราณ เช่น การทำบายศรี โดยประยุกต์ใหม่ ความหลากหลาย
เป็นที่สนใจมากขึ้น หรืออาหารไทยโบราณ เป็นต้น

14. ภูมิปัญญาด้านความมั่นคง ได้แก่ ความสามารถในการปกป้องคุ้มครอง ประเทศให้
ปลอดภัยด้วยวิธี หรือวิธีการที่ได้เรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมา เช่น ทหารที่ ปลดประจำการ
ได้นำความรู้ ระเบียบวินัยต่าง ๆ มาถ่ายทอดให้แก่เด็กและเยาวชน ทำให้บุคคล เหล่านั้นเป็นพลเมือง
ดี ไม่สร้างความวุ่นวายให้สังคม

15. ภูมิปัญญาด้านบริหารจัดการและบริหารธุรกิจ ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์
วิธีการ หรือจัดการธุรกิจ หรือกิจการให้ได้รับผลประโยชน์แกตนเอง หรือป็นส่วน ผลประโยชน์แก่ผู้
เกี่ยวข้อง และแบ่งให้ได้ผลประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย หรือสามารถถ่ายทอดวิธีการ เหล่านี้แกผู้อื่นได้

16. ภูมิปัญญาด้านการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ ความสามารถในการผลิตสื่อ หรือเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์ สาระความรู้ หรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นด้วยเอกสาร แผ่นพับ การบอกตบ
ออกเล่าเรื่องราวความเป็นมาในสมัยโบราณ สมัยก่อน อนุรักษ์/พยายามรักษาคุณค่าโลบาย หรือแนวคิด
ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่

17. ภูมิปัญญาด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ได้แก่ การนำความรู้ ประสบการณ์
ด้านคมนาคม/ การสื่อสารสมัยก่อน ถ่ายทอดให้ผู้อื่นเพื่อความสนใจ เช่น ช่องทางการ สื่อสาร การรักษา
ทางน้ำ วิธีการสมัยโบราณให้เป็นการสร้างเส้นทางคมนาคม พาหนะเก็บรักษา ไว้ให้คงอยู่

18. ภูมิปัญญาด้านพลังงาน ได้แก่ การนำวัสดุทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งทดแทน มาใช้
แทนพลังงานที่กำลังจะหมดไป เช่น วัสดุทดแทนเชื้อเพลิง ถ่านแท่งที่ผลิตจาก แกสบ กะลา และ
วัสดุ ต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น

19. ภูมิปัญญาด้านต่างประเทศ ประสบการณ์ในการติดต่อเจรจาต่อรอง เกี่ยวกับชาวตาง
ชาติ หรือประสานงานดำเนินงานกับตางประเทศ ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จัก หรือนำผลประโยชน์
มาไหประเทศไทย สามารถนำความรู้ถ่ายทอดให้ผู้อื่นเป็นกลยุทธ์ในการ ประสานงานกับตางชาติ

20. ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้ เทคโนโลยี
สมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์อย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม อันเป็น ขบวนการให้ชุมชน
ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดจนอุตสาหกรรมในครัวเรือน การผลิตและการ
จำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มหัตถกรรม จักสาน การทอผ้า ผลิตภัณฑ์จากยาง
รถยนต์ เป็นต้น

21. ภูมิปัญญาด้านภาษา วรรณคดี และวรรณศิลป์ ได้แก่ ความสามารถ ด้านภาษาไทย
ภาษาถิ่น ภาษาไทยดั้งเดิม ความงดงามของภาษา กาพย์ โคลง กลอน การใช้และ การอนุรักษ์ภาษา
ไทยให้ถูกต้อง ถ่ายทอดแก่เด็ก เยาวชน เป็นต้น

22. ภูมิปัญญาดานาวาศิลป ไตแก การสืบสานศิลปะในการใช้ถอยคำ ลำนวน ไวหาร
 อย่างถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ

23. อื่น ๆ ไตแก ภูมิปัญญาที่ไม่สามารถจัดเข้าอยู่ในขอ 1 – 22 ไต

3. ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เป็นทฤษฎีที่ได้รับการคิดและพัฒนาจากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) อายุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการที่จะกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคล บุคคลจะปรับตัวต่อการเป็นผู้สูงอายุได้ดีเพียงใด ย่อมน่าจะขึ้นอยู่กับ การยอมรับบทบาทของตนเอง ในแต่ละช่วงอายุ ซึ่งบทบาทดังกล่าว จะส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาททางสังคม ที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตด้วย นอกจากนี้ การสร้างบทบาททางสังคมของตนขึ้นมาใหม่ เพื่อทดแทนบทบาทหน้าที่ที่สูญเสียไป ขึ้นกับบทบาททางสังคม และการมองเห็นคุณค่าของตนเองเป็นสำคัญ สถาบันครอบครัวควรจะส่งเสริมผู้สูงอายุ ในบทบาทอื่น ๆ เช่น การเป็นบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เพื่อเป็นหลักพึ่งพิงให้ลูกหลาน และลูกหลานควรจะเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ส่วนด้านสังคม จะสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุได้มาก โดยการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในทุกหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุวัยเดียวกันได้พบปะสังสรรค์กัน ปรึกษาหารือในการที่จะช่วยเหลือสังคมได้ด้วย สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างมีความสุข อยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี และเหมาะสม กล่าวคือ เป็นทั้งผู้ใหญ่ และผู้รับประโยชน์จากสังคมเสมอเหมือนสมาชิกอื่น ๆ ในสังคม ผู้สูงอายุแต่ละคน จะมีความสามารถแตกต่างกันไป จึงสามารถเลือกทำงานอาสาสมัคร ได้ตามความถนัด และความสนใจของแต่ละคน ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาททางสังคมอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศรินยา สุริยะฉาย (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินผลความต้องการจำเป็นในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลบางไทรป่า อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการทางกายภาพ เช่น การบำรุงร่างกายและออกกำลังกายมีมากเป็นอันดับแรก (PNI = 0.3664) มีการตรวจสุขภาพและเฝ้าระวังเป็นอันดับสอง (PNI=0.3048) และด้านการมีเงินเพียงพอต่อการใช้จ่ายเป็นอันดับที่สาม (PNI=0.2984) ส่วนการมีเครื่องนุ่งห่มอย่างเพียงพอเป็นอันดับสุดท้าย (PNI=0.1324) ด้านความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นอยู่อย่างเพียงพอเป็นอันดับแรก (PNI=0.4152) ด้านการมีอาชีพต่อการดำรงชีวิตเป็นอันดับที่สอง (PNI=0.3223) และด้านแหล่งรายได้มีความมั่นคงและต่อเนื่องเป็นอันดับที่สาม (PNI=0.2930) ส่วนด้านความสามัคคีของบุคคลในครอบครัวและเพื่อนบ้านเป็นอันดับสุดท้าย (PNI=0.1700) ด้านความรักความอบอุ่นมีมากเป็นอันดับแรก (PNI=0.2346) ด้านการได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเป็นอันดับสอง (PNI=0.2246) และด้านการมีโอกาสพบปะสังสรรค์กับญาติและเพื่อนเป็นอันดับสาม (PNI=0.2212) ด้านการให้ความรักแก่ผู้อื่นเป็น

อันดับสุดท้าย (PNI=0.1388) ด้านการยอมรับจากบุคคลในครอบครัว มีมากเป็นอันดับแรก (PNI=0.2382) มีความภาคภูมิใจในตนเองเป็นอันดับสอง (PNI=0.1964) บุคคลรอบข้างยอมรับว่ามีคุณสมบัติเป็นอันดับสาม (PNI=0.1934) เป็นที่พึงของบุตรหลานเป็นอันดับสุดท้าย (PNI=0.1521) ต้องการแสวงหาตนเองหรือบทบาททางสังคมมีมากเป็นอันดับแรก (PNI=0.2288) เมื่อมีปัญหาและสามารถแก้ไขปัญหาได้เป็นอันดับสอง (PNI=0.2041) การเลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความปรารถนาเป็นอันดับสาม (PNI=0.1934) และการยอมรับความซื่อสัตย์ของตนเป็นอันดับสุดท้าย (PNI=0.1355)

สุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และ ด้านสภาพร่างกายที่ดี ตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วย ตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่าด้านสภาพอารมณ์ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความหวาดหวั่น อารมณ์ และปัจจัยด้านความสบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ใน ครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัย ด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับและรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และ สุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิด และปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้ และศึกษาผลการใช้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นในงานวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป

เบญจพร สุธรรมชัย, จิราพร เกศพิชญวัฒนา, และนภัส แก้ววิเชียร (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบระบบบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการของประเทศไทย มีสองรูปแบบคือ (1) การจัดบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เป็นการให้บริการที่เน้นเรื่องการดูแลที่เกี่ยวกับภาวะสุขภาพ การเจ็บป่วย หรือการให้บริการดูแลเมื่อผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือจากทีมสุขภาพหรือบุคลากรทางสาธารณสุข และ (2) การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เน้นการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันปัญหาสุขภาพ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม เพื่อสร้างคุณค่าให้ผู้สูงอายุ ส่วนปัจจัยนำเข้า ในการจัดระบบบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการ ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ ปัจจัย ได้แก่ (1) นโยบาย (2) คน (3) ระบบ และ (4) ชุมชน ผู้วิจัยได้ให้

ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทุกมิติ และปรับยุทธศาสตร์เพิ่มจาก 3 ยุทธศาสตร์เป็น 4 ยุทธศาสตร์ พร้อมเสนอให้มีการจัดระบบติดตามประเมินแผนยุทธศาสตร์การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุฯ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งเสนอรูปแบบบริการสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

วริยา จันทรขำ, หทัยชนก บัวเจริญ, และชินวุฒิ อาสนวิเชียร (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภอนิคมบ่งชี้ จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ฐานคิด ทนสังคม และศักยภาพการดูแลผู้สูงอายุเพื่อสร้างชุมชนจัดการตนเอง คือ การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ แก้ไขปัญหาโดยใช้ภาคีเครือข่าย สร้างความมีจิตสาธารณะเพื่อพัฒนาศักยภาพการดูแล สุขภาพพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะชุมชน จัดระบบบริการสุขภาพจัดตั้งกองทุน/สวัสดิการ และนำใช้ข้อมูลตำบลมาพัฒนางานอย่างเป็นระบบ 2) รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุของชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองใช้ระบบฐานข้อมูลตำบลบูรณาการทุนและศักยภาพทางสังคมภายในและภายนอกพื้นที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตสุขภาพความเป็นอยู่ และการพึ่งพาตนเองดูแลผู้ที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุและผู้สูงอายุโดยเน้น 4 มิติ คือ 1) การดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (Long-term care) 2) การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุด้านการเรียนรู้สัมมาอาชีพ 3) การเตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุ และ 4) การจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

ภูมิวัฒน์ พรวนสุข (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดแพร่ ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาพรวมของปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสังคม ด้านครอบครัว และด้านการเงินและการงานพบว่า อยู่ในระดับมาก 2. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า ด้านสุขภาพอนามัย ควรมีการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติได้จริง ที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งมีบริการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างจริงจัง ควรมีการตั้งศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม หรือศูนย์ออกกำลังกาย ควรมีกิจกรรมอาสาสมัครออกเยี่ยมที่บ้านพร้อมรับฟังปัญหาและแนะนำแนวทาง พร้อมทั้งตั้งงบประมาณไว้รองรับผู้สูงอายุในอนาคต ด้านสังคม ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดูแลและให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ และควรจัดสวัสดิการแจกสิ่งของที่เป็นแก่นแก่ผู้สูงอายุ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาและได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ควรมีรถ รับ-ส่ง ไปโรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ควรมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง ด้านครอบครัว ควรจัดการ ปรับปรุงที่อยู่อาศัยและตั้งศูนย์ที่พักพิงชั่วคราวของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและปลอดภัย และควรสนับสนุนงบประมาณในการ จัดกิจกรรมให้เพียงพอต่อความต้องการในวันสำคัญของครอบครัว เพื่อสร้างสานสายใยครอบครัวและสนับสนุนให้อยู่กับครอบครัว และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขจนวาระสุดท้าย และควรจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในครอบครัวในการ

ดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ ด้านการเงินและการงาน ควรสนับสนุนในด้านอาชีพการหารายได้อย่างเหมาะสมตาม ความถนัดของผู้สูงอายุ และให้มีส่วนร่วมปฏิบัติทุกขั้นตอน พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดอบรมเพิ่มความรู้และทักษะ ด้านอาชีพ และมีการบริการจัดการนำผลิตภัณฑ์กลุ่มออกจำหน่าย และจัดตั้งกองทุนและสวัสดิการกลุ่ม

เจียง เกาชิตและพรรณราย เทียมทัน (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า

1. สมรรถภาพทางกาย ทั้ง 6 ด้านของกลุ่มตัวอย่างส่วนมากอยู่ในเกณฑ์เหมาะสม 4 ด้านคือ การลุก-ยืน-นั่ง 30 วินาที (ค่าเฉลี่ย = 14.96 ครั้ง) การยกน้ำหนักขึ้นลง (ค่าเฉลี่ย = 16.49ครั้ง/30วินาที) การนั่งเก้าอี้และปลายเท้า (ค่าเฉลี่ย = 0.5 เซนติเมตร) และการเอามือไขว้หลังแตะกัน (ค่าเฉลี่ย = -3.48 เซนติเมตร) แต่พบว่า สมรรถภาพทางกาย 2 ด้านที่อยู่ในเกณฑ์เสี่ยงคือ การย่ำเท้ายกเข้าสูง 2 นาที (ค่าเฉลี่ย = 60.96ครั้ง) และการลุก-เดิน-นั่ง ไป-กลับ 16 ฟุต (ค่าเฉลี่ย = 24.96วินาที)

2. ผลการศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุทำกิจกรรมการดำเนินชีวิตมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ ดูรายการโทรทัศน์วิดีโอ (ค่าเฉลี่ย = 4.09, SD=1.81) รองลงมาคือตรวจสุขภาพกับแพทย์อย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง (ค่าเฉลี่ย = 4.02, SD=1.37) และการรับประทานอาหารปลอดสารพิษ (ค่าเฉลี่ย = 3.80, SD = 1.02)

3. รูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยกิจกรรม 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การทดสอบสมรรถภาพทางกาย การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ อุปสรรค การรับรู้ความสามารถตนเองและการปฏิบัติตัวในการออกกำลังกาย ขั้นตอนที่ 2 การเสนอตัวแบบ ขั้นตอนที่ 3 การสาธิตการออกกำลังกายและการฝึกปฏิบัติในการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ขั้นตอนที่ 4 การอภิปรายกลุ่มและสรุปผลการออกกำลังกาย และขั้นตอนที่ 5 การให้สิ่งชักนำการกระทำโดยการกระตุ้นเตือนด้วยคำพูดการให้กำลังใจหรือให้รางวัลกับผู้ที่มีการออกกำลังกายสม่ำเสมอ

4. ผลการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ พบว่าสมรรถภาพ ทางกายทั้ง 6 ด้านของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนมากอยู่ในเกณฑ์เหมาะสมส่วนความพึงพอใจที่มีต่อการทำกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรม และมีความรู้สึว่าสุขภาพดีขึ้น มีอารมณ์สดชื่น แจ่มใสขึ้น

นวลฉวี ประเสริฐสุข, อรุณีย์ เกิดในมงคล, และกันยารัตน์ สะอาดเย็น (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุในชนบทไทย: ด้านการดูแลสุขภาพจิต ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์แบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุในชนบทไทยด้านการดูแลสุขภาพจิต มีลักษณะดังนี้ 1. ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ แก่นนำผู้เรียนผู้สอน สารการเรียนรู้ และเครือข่าย 2. กระบวนการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะดังนี้มี ความเหมาะสมกับบริบทและ สภาพแวดล้อมของชุมชน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีโครงสร้างการ

เรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการพูดคุย เป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และเป็นการจัดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

3. ผลลัพธ์เป็นผลที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ด้านการดูแลสุขภาพจิตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการดูแลสุขภาพกาย อาชีพ และวัฒนธรรม กิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ การมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นของผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมของเครือข่าย และความยั่งยืนของ กิจกรรมการเรียนรู้

อภิรักษ์ สนน้อย, ปิยาภรณ์ ศิริพานุมาศ, และ สุรัชย์ ปิยานุกุล (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านร่างกาย สุขภาพของผู้สูงอายุไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน ความดัน ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุมีสภาพความเป็นอยู่ดี อบอุ่น มีความเหมาะสม ความสัมพันธ์กับครอบครัวชุมชน ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพอสมควร ด้านสภาพแวดล้อม ลักษณะ ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุมีความเหมาะสม 2) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้าน ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อยู่ในระดับสูง ได้แก่ ด้านความสัมพันธ์ ทางสังคม และด้านจิตใจ และ อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านร่างกาย และ ด้านสภาพแวดล้อม 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ปัจจัยด้านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชน ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม ปัจจัยด้านความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ และ ปัจจัยด้านการให้คุณค่าในตนเอง โดยที่ตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 5 ตัว มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ(R) เท่ากับ .858 สามารถร่วมกันพยากรณ์คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ร้อยละ 73.70 ($R^2 = 0.737$, $F = 220.63$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้สูงอายุ ควรพัฒนาตนเองช่วยเหลือตนเอง ผู้ดูแลผู้สูงอายุ ครอบครัว ควรช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จัดสวัสดิการ กิจกรรมเพื่อสุขภาพ ดูแลความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ อบรมให้ความรู้ จัดสิ่งอำนวยความสะดวก จัดบริการสาธารณะ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน

เยาวเรศ แดงจวง (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านจิตใจมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านร่างกาย แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า ด้านร่างกาย ควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเองและส่งเสริมการออกกำลังกาย ปลูกจิตสำนึกให้คนในครอบครัวบุตรหลาน มีความกตัญญูเอา

ใจใส่ ให้ความรักความอบอุ่นแก่ผู้สูงอายุ มีรถรับส่งผู้สูงอายุที่เดินทางไปสถานพยาบาล และมีอาสาสมัครคอยดูแลและตรวจเยี่ยมบ้านและรับฟังปัญหา ด้านจิตใจ ควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ ควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่เด็กและเยาวชน ควรจัดกิจกรรมแสดงความรักความกตัญญูแก่ผู้สูงอายุ เช่น รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ กิจกรรมนันทนาการร่วมกันโดยมีสมาชิกหลายวัย มีวัยเด็ก ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมมีการแสดงธรรมเทศนา และจัดให้มีการทัศนศึกษา ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ควรจัดให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เดือนละ 1 ครั้ง เช่น มีการพบปะพูดคุยกัน เล่าปัญหาให้กันฟัง ช่วยกันหาทางแก้ไข ปัญหา ส่งเสริมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุให้มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการบริหารชมรม และด้านสิ่งแวดล้อม ควรจัดทำโครงการชุมชนน่าอยู่ เช่น การประกวดหมู่บ้าน การส่งเสริมชุมชนบริหารจัดการขยะโดยทำปุ๋ยชีวภาพและปลูกพืชปลอดสารเคมี ปรับปรุงสวนสาธารณะควรมีสสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ในห้องน้ำสาธารณะให้มีราวจับ

ดวงพร กิจอาทร, ศิริสรณ์เจริญ กมลลิ้มสกุล, และทวี วัชรเกียรติศักดิ์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากลุ่มอาชีพผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ระยะก่อนปฏิบัติการ ผลการสำรวจความพร้อมของพื้นที่ ชุมชน และกลุ่มผู้สูงอายุมีศักยภาพในการพัฒนา จัดตั้งกลุ่มอาชีพ มีความเหมาะสมในด้านความพร้อมของทรัพยากรในพื้นที่ ทักษะด้านการผลิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมและสนับสนุนของเจ้าหน้าที่และผู้บริหาร อบต. ระยะปฏิบัติการ ดำเนินการประชุมระดมสมองร่วมกัน ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุและคณะกรรมการและดำเนินการผลิตยาหม่องและพืชมะนาว โดยร่วมกัน แสวงหาความรู้และอบรมเชิงปฏิบัติการสมาชิกที่สนใจ มีคณะนักวิจัยช่วยพัฒนาตราสัญลักษณ์ ฉลากและบรรจุภัณฑ์ จนสามารถดำเนินการได้เองทั้งหมด จัดทำระเบียบข้อบังคับการบริหารจัดการและการวางแผนการดำเนินงานเชิงธุรกิจของกลุ่มเองโดยมี อบต. เป็นผู้ให้การสนับสนุนในระดับพื้นที่ ระยะติดตามและประเมินผล พบว่า การผลิตและ การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในเชิงธุรกิจประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการก่อตั้ง มีความพร้อม และพึงพอใจในผลการดำเนินงาน เกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมทางการผลิต การตลาด การเงิน การบัญชีและการบริหารจัดการกลุ่มได้เองทั้งหมด ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการวิจัยมาจากการร่วมเรียนรู้และปฏิบัติ การร่วมของผู้สูงอายุกับนักวิจัยและ อบต.ตลอดกระบวนการวิจัย

ณัฐฤตา งามมีฤทธิ์, วัชรินทร์ ระฤกชาติ, และณภัทร โพธิ์วัน (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลางโดยใช้กิจกรรมนันทนาการ ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยด้านสุขภาพ ทางกายภาพ ปัจจัยด้านจิตใจ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากส่วนปัจจัยด้าน สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง 2) โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง พบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง

โมเดลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ผลการทดสอบไค-สแควร์ มีค่าเท่ากับ 1403.89 ค่า p-value เท่ากับ 0.00 ที่องศาอิสระเท่ากับ 703 ค่า / df เท่ากับ 1.99 ค่า CFI เท่ากับ 0.99 ค่า RMSEA เท่ากับ 0.035 เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ พบว่า ปัจจัยที่มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือปัจจัย ด้านสุขภาพทางกายภาพ รองลงมาปัจจัยด้านจิตใจ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (0.94, 0.93, 0.93 และ 0.87 ตามลำดับ) 3) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตภาคกลาง โดยใช้กิจกรรมนันทนาการเป็นรูปแบบเชิงระบบบนฐานของข้อค้นพบจากวิธีเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) กำหนดกรอบรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยใช้กิจกรรมนันทนาการ (2) อธิบาย ทำความเข้าใจกับผู้สูงอายุเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้กิจกรรมนันทนาการ (3) กำหนดแผนปฏิบัติการกิจกรรมนันทนาการให้ครอบคลุมเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทุกด้านตาม ความต้องการของผู้สูงอายุ 4) ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

“ผู้สูงอายุ” จัดเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชน หากทุกภาคส่วนในชุมชน มีมีโนทัศน์ที่ดีต่อผู้สูงอายุ มีทัศนคติเชิงบวกในแง่ของ “ผู้ทรงภูมิปัญญา” ที่จะถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และวัฒนธรรมอันดีไปสู่ลูกหลาน จะทำให้ ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตและเป็นหน่วยทางสังคมที่มีคุณค่าสามารถถ่ายทอด ความรู้และภูมิปัญญาที่สามารถต่อยอดเพิ่มมูลค่าให้ภาคเศรษฐกิจชุมชน และสร้างรายได้ในครอบครัว การเสริมสร้าง แนวทางการปฏิบัติเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ จึงมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) การมีสุขภาพกายและใจที่ดีและไม่ต้องพึ่งพา 2) การมีหลักประกันในการดำรงชีวิตที่เพียงพอ 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อหาคำตอบที่ว่า มีรูปแบบหรือกระบวนการใดที่จะสามารถพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุของชนบทภาคเหนือซึ่งจะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

แผนภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย